

Prezentare volum

CONSTANTIN
BRĂILOIU INEDIT SAU
DESPRE
GLOBALIZAREA
ETNOMUZICOLOGIEI

Sanda GOLOPENȚIA

Acest volum a crescut organic. În ordine cronologică, primul articol, dedicat analizei propuse de Constantin Brăiloiu pentru ritmul numărătorilor de copii, răspândit enigmatic pe o vastă arie europeană și extra-europeană, a fost scris în anul 1979, pe când lucram încă în sectorul de Fonetica și structuralism al Institutului de cercetări etnologice și dialectaleⁱ din București. Articolul acesta este unul din ultimele articole pe care le-am publicat în România, înainte de emigrarea în Statele Unite. Articolul următor, publicat în anul 1986, este una din secțiunile unui amplu studiu despre cercetarea semiotică în România, redactat în anul 1981 la Ithaca, N.Y., la scurt timp după stabilirea în Statele Unite. Studiul acesta a fost primul text scris după plecarea din România. Cele două articole consacrate activității la Geneva a lui C. Brăiloiu datează din anii 1992–1993 și au fost scrise având în gând centenarul nașterii etnomuzicologului. Articolul *Constantin Brăiloiu sau despre globalizarea etnomuzicologiei*, care deschide volumul, a fost elaborat la invitația Alinei Ledeanu și publicat în „Secolul 21” în același an 2001 cu volumul Anton Golopenția, *Ultima carte* (București, Editura Enciclopedică, 2001), pe care l-am editat postum spre a face cunoscute declarațiile în detenție ale autorului precum și contextul care a dus la moartea acestuia în închisoare. Una din declarațiile cuprinse în volum îi este consacrată lui C. Brăiloiu. A urmat un articol publicat în anul 2005 despre scrisorile tinerilor sociologi români trimiși la studii în Franța în anii 1930, din care am extras un fragment referitor la corespondența lui Harry Brauner cu Anton Golopenția. În scrisorile sale, H. Brauner vorbea, de fapt, fără

a-l numi, despre anii de teren alături de, și învățând de la, Constantin Brăiloiu. Articolul acesta s-a scris simultan cu munca de editare a volumului I din seria Anton Golopenția, *Rapsodia epistolară*, care a apărut în anul 2004. O relație încă mai strânsă unește textul *Înregistrările la est de Bug ale lui Constantin Brăiloiu* cu cele două volume Anton Golopenția, *Românii de la est de Bug*, pe care le-am editat și publicat în anul 2006; textul acesta reprezintă reluarea, cu adăugiri, a unei secțiuni din *Introducerea* la volumul *Bug I*.

Articolele scrise înainte de 1989 – în 1979 și 1986 – sunt consacrate unor aspecte teoretice, pragmatice sau semiotice, ale operei lui Constantin Brăiloiu. Scrierea primului s-a datorat atmosferei de cercetare liberă întreținută la Centrul de fonetică (și urmașii lui instituționali) de luminosul nostru director și mentor Alexandru Rosetti. Sinteza semiotică din 1986 din care am desprins secțiunea Brăiloiu a fost elaborată la invitația lui Thomas A. Sebeok, semiotician de origine maghiară stabilit în Statele Unite, care și-a definit ca misiune, între multe altele, oferirea unor platforme de cercetare și publicare unui număr considerabil de cercetători est-europeni și căruiua îi rămân recunoscătoare pentru anul petrecut ca Research Associate la Research Center for the Language Sciences în 1969–1970.

După 1989, când am putut reveni în țară și consulta Arhivele S.R.I., m-am concentrat asupra documentelor rămase necunoscute privind suprimarea de către regimul comunist a generației interbelice din România. În raport cu volumul de față, este vorba de ultimul an, 1942, petrecut de C. Brăiloiu în România și de întâlnirea lui la Paris cu Anton Golopenția în anul 1946. Calea fiind de acum deschisă, am împletit lucrul în Arhivele S.R.I. privind cercetările de la est de Bug și destinul lui A. Golopenția, cu editarea unor texte privitoare la etapa Geneva din viața de exil a lui C. Brăiloiu, aflate la Casa Românească din Paris, asupra cărora mi-a atras cu generozitate atenția Ruxandra Guțu Pelazza, prietenă de o viață; cu cercetarea schimbului de scrisori C. Brăiloiu–Sabin Manuila aflat în Arhiva Sabin Manuila la Hoover Institution, care oferă detalii asupra încercării lui C.B. de a ajunge în Statele Unite în 1950; și cu o activitate de publicare a materialelor din arhiva familiei Golopenția (AFG). Schimbul de scrisori dintre C. Brăiloiu și A. Golopenția este inclus în corespondența confiscată de Securitate a lui A.G. și a fost publicat inițial în A. Golopenția, *Ultima carte*ⁱⁱ, iar ulterior în A. Golopenția, *Rapsodia epistolară I*ⁱⁱⁱ. Corespondența dintre Harry Brauner și A.

Golopenția a apărut în *Rapsodia epistolară I* după ce predasem spre tipărire articolul despre tinerii sociologi români trimiși să studieze la Paris, în care fusese comentată. Pentru posibilitatea de a consulta și edita materiale din aceste arhive le sunt recunoscătoare, în cazul arhivelor personale, celor care au păstrat, cu încredere în ani viitori mai buni, documentele, iar în cazul Arhivelor S.R.I. și Hoover, celor care mi le-au pus la dispoziție. Hoover Institution mi-a asigurat cu generozitate și un grant pentru consultarea arhivei.

Firul roșu care traversează acest volum este cel al războiului, al ocupației sovietice a României cu neantizarea culturală care i-a urmat, și al exilului. În condițiile grele ale războiului, o echipă de cercetători condusă de A. Golopenția, a reușit să identifice comunitățile românești dintre Bug și Nipru, la care specialiștii români nu avuseseră acces până atunci. Constantin Brăiloiu s-a înrolat în acest efort. Datorită lui răzlesc până la noi vocile românești ale unor oameni trăind în 1942 la peste 2.000 km distanță de România. Aflat ca expert la Conferința de Pace de la Paris în anul 1946 și prevăzând cele ce aveau să urmeze, Anton Golopenția a încercat să sprijine efortul de a-și găsi un rost în străinătate al lui C. Brăiloiu, Emil Cioran sau Mircea Eliade recomandându-l pe fiecare unor prieteni din Europa și Statele Unite. În Elveția, care era pentru C. Brăiloiu o a doua patrie, și unde își făcuse o mare parte din studii, prof. Eugène Pittard, Samuel Baud-Bovy și mulți alții s-au raliat cu generozitate la ideea de a înființa o Arhivă Internațională de Muzică Populară (A.I.M.P.) a etnomuzicologului român, încercând, fără a reuși, să-i asigure și independența materială. În complicata Franță postbelică, în 1948, Brăiloiu a fost angajat la C.N.R.S. El va pendula însă, până la sfârșitul vieții între Geneva, de care îl leagă lucrul în cadrul A.I.M.P., și Paris. În 1950–1951, exilați în America, Sabin Manuila, fostul director al Institutului Central de Statistică din București și Roman Jakobson, la rândul lui exilat pe rând din Rusia și Cehoslovacia și devenit profesor la Universitatea Harvard, vor încerca, fără succes, să împlinescă dorința lui C. Brăiloiu de a studia viața muzicală a comunităților românești din America și de a extinde instituționalizarea internațională a etnomuzicologiei. E vremea exilurilor multiple – al lui Constantin Brăiloiu, al lui Roman Jakobson, pentru cei care și-au părăsit țara. Și e vremea arestărilor pentru cei rămași pe loc, cum sunt, printre personajele acestui volum, Anton Golopenția (care va muri în închisoare) sau Harry Brauner.

În condiții vitrege, și unii și alții vor reuși să realizeze măcar o parte din ce visaseră. Constantin Brăiloiu va fi directorul tehnic încercat și unanim prețuit al A.I.M.P., în jurul căroră vor activa fertil etnomuzicologi de frunte ai Europei. Anton Golopenția va scrie cu grijă, în închisoare, declarații alcătuint ultima lui carte, în pasta căreia sunt cuprinse, ca într-o sticlă aruncată în mare, informații de preț privind România interbelică și postbelică, inclusiv România anchetaților și a anchetatorilor lor, sau Franța anului 1946 cu proaspeții ei exilați români.

Volumul acesta, reunind articole scrise între 1979 și 2006 își păstrează actualitatea nu numai prin situarea lui Constantin Brăiloiu în contextul mai puțin cunoscut al campaniilor monografice gustiene și al exilului românesc și est-european, cu ramificațiile lor în Statele Unite, ci și prin discutarea relevanței pragmatice și general semiotice a demersului lui în ansamblu. Aspectele acestea, ca și procesul de globalizare a etnomuzicologiei inițiat instituțional și prin cercetări de către C. Brăiloiu nu au făcut până acum obiect de studiu. În volumul relativ recent *Mémoire vive. Hommages à Constantin Brăiloiu*, coordonat de Laurent Aubert^{iv}, Jean-Jacques Nattiez îl definește pe C.B. ca deschizător de drum în domeniul muzicologiei generale centrate pe studiul sistemelor muzicale (p. 40), Luc Charles-Dominique vede în el pe fondatorul unei etnomuzicologii europene, iar Jacques Bouët insistă asupra dimensiunii antropologice a etnomuzicologiei în faza Brăiloiu (p. 57). Toate aceste caracterizări ale contribuției lui C. Brăiloiu nu au decît de câștigat prin lărgirea pragmatică și semiotică pe care o propunem a cadrului în care sunt situate.

Introducerea, la sfârșitul anilor 1980, a categoriei de marketing ”World Music” pentru înregistrări de muzică tradițională a inclus globalizarea în însăși producerea și difuzarea muzicilor tradiționale în alte societăți decît cele care le creaseră, urmată de procese de creație hibridă prezentă cu modificări de funcționalitate, interpretare și public aflate într-o dezbateră intensă în ultimii ani^v. Cu atît mai mult, credem, se impune o examinare a perspectivelor pe care le deschide și a misiunilor noi pe care le asumă globalizarea etnomuzicologiei inițiată de C. Brăiloiu. Pentru a da socoteală de „viața etnomuzicală a lumii”^{vi} („musiques du monde”), etnomuzicologia se descoperă, într-adevăr, pusă în situația de a alătura studiului muzicii tradiționale, produse și consumate de insideri cercetarea creației muzicale în parte tradiționale dirijate de *insideri* către *outsideri*

și, din ce în ce mai mult, de *outsideri* către *outsideri*.

Volumul alătură textelor în limba română texte scrise în limba franceză și în limba engleză, pe care le publicăm ca atare. Am recurs la această formulă din mai multe motive. Pe de o parte, am încercat să asigurăm reproducerea, în limba în care au fost scrise, a majorității corespondenței lui C. Brăiloiu cuprinse în cele două articole consacrate activității la Geneva. Pe de altă parte, am încercat să asigurăm o mai largă circulație a volumului publicând, în limba franceză în care a fost scris, articolul consacrat universalităților pragmatice presimțite de C. Brăiloiu, și în traducere românească și în originalul englez (reprodus în *Addenda*) articolul consacrat dimensiunii general semiotice a etnomuzicologiei practicate de C.B. Tot în *Addenda* figurează, alături de comentariul corespondenței dintre Harry Brauner și A. Golopenția care ne prezintă prima întâlnire dintre etnomuzicologia franceză, reprezentată prin André Schaeffner, unul din viitorii exegeți și admiratori ai lui C. Brăiloiu, și etnomuzicologia practică în campaniile monografice gustiene, reprezentată prin Harry Brauner, originalul românesc al scrisorii lui H.B.

Ilustrațiile cărții provin în cea mai mare parte din arhiva familiei Golopenția (AFG). Li se alătură, prin amabilitatea generoasă a doamnei Ioana Popescu, un clișeu provenind din Arhiva de Imagine a Muzeului Țăranului Român și ținem să mulțumim în mod deosebit deopotrivă fostei noastre colege și instituției.

Sanda Golopenția
Providence, 5 aprilie 2016

Note

ⁱ Numele a fost inițial *Institutul de cercetări etnologice și dialectologice*.

ⁱⁱ București, Editura Enciclopedică, 2001.

ⁱⁱⁱ București, Editura Albatros, 2004.

^{iv} Gollion, Infolio/Genève: Musée d'ethnographie, 2009.

^v Laurent Aubert, *La musique de l'autre: les nouveaux défis de l'ethnomusicologie*, Genève, Georg éditeur, 2001 (tradus în engleză în 2007); *Musiques migrantes: de l'exil à la consécration*. Sous la direction de L. Aubert, Gollion, Infolio, 2005.

^{vi} Așa cum C. Brăiloiu abordase, alături de muzica de insideri pentru insideri, întreg repertoriul unei comunități rurale în studiul său *La vie musicale d'un village*.